

Anmeldelser

Jørgen Dines Johansen

Kompleks uden sex

Om Ole Andkjær Olsens fremragende men også problematiske afhandling om Ødipus-komplekset¹

Ole Andkjær Olsen: *Ødipuskomplekset*, Hans Reitzel, 1988.

Ole Andkjær Olsens (OAO) afhandling er glimrende, vigtig og centralt humanistisk, hvis man anser humanioras mål for at være at beskrive og forklare menneskelig adfærd og produktion af betydning, d.v.s. hvordan vi bevidst og ubevidst strukturerer og giver mening til os selv og vor verden.

Historie studerer f.eks. vores egen produktion af vores materielle og sociale omverden. Sprogvidenskaben undersøger opbygningen og regelbundetheden i vores vigtigste medium for kommunikation og analytisk tænkning: sproget. Filosofien beskæftiger sig bl.a. med betingelserne og grænserne for at kunne erkende, og litteraturvidenskab analyserer - sammen med de øvrige kunstvidenskaber - menneskets drømme, forhåbninger og frygt, som de kommer til udtryk, bliver givet form og tilegnet socialt gennem de offentligt kommunikerede kunstværker. Endelig beskriver psy-

kologien de almene betingelser for og regelmæssigheder i menneskelig adfærd.

Alle disse måder at tilnærme sig menneskelig adfærd og betydningsproduktion på forudsætter hinanden, er hinandens grænser og søger forklaringer hos hinanden. Der findes ikke noget enkelt selvtilstrækkelig humanistisk videnskab, og der findes ikke nogen fast hierarki mellem disse videnskaber, ingen har det sidste ord, da de alle er stemmer i en fortsat dialog.

Psykoanalysen anses vel bedst som en del af psykologien, dens udgangspunkt og kendetegn er beskæftigelsen med og forsøget på forklaringen af den del af den menneskelige adfærd, der umiddelbart forekommer mærkelig og stridende mod en given samfundsmæssig norm for fornuftig handle; en adfærd som oftest også er et problem for den, der søger behandling. Den sætter således ind, der hvor mennesket bliver gådefuldt og uforståeligt for sig selv og hvor det mærker, at dets egen adfærd undslipper dets kontrol, uden at det kan udpege nogen ydre instans, der tvinger det til at handle som det gør. Den indre magtfulde, men ukendte instans i psyken benævnte Freud *det ubevidste*, og det viede han sit liv til at udforske, idet han grundlagde psykoanalysen.

Freuds udvikling af psykoanalysen og dens senere historie er fascinerende af mange grunde, ja alene af den grund at vi besidder så mange kilder til dens ca. 100 årige historie, og derfor kan følge dens udvikling i detaljer. Også som teoridannelse er psykoanalysen meget interessant, da den aktualiserer alle de problemer

K&K ANMELDELSER

der knytter sig til beskrivelsen af menneskelig adfærd.

OAOs indfaldsvinkel til en teori-historisk fremstilling af psykoanalysen er et velmotiveret, ja lykkeligt valg: Ødipus-komplekset er ikke en marginal, men en central begrebsdannelse inden for teorien, og som supplement til afhandlingens egne citater fra Freud lad mig selv give følgende fra 1923:

»Den psykoanalytiske teoris grundpiller

Accepten af ubevidste sjælelige processer, anerkendelsen af læren om modstand og fortrængning, og værdsættelsen (Einschätzung) af sexualiteten og Ødipuskomplekset er psykoanalysens hovedindhold og dens teoris grundlag, og den som ikke kan acceptere dem alle, skulle ikke regne sig til psykoanalytikerne.«

(»Psychoanalyse und Libidotheorie«, 1923, G.W. XIII: 223)

Derfor, at beskrive Ødipus-komplekset's historie er både at beskrive et krystallisationspunkt for psykoanalysens udvikling og dens sammenhæng med andre humanistiske videnskaber som f.eks. antropologi og historie og også med andre typer videnskaber som biologi og medicin. Psykoanalysen har nemlig fra første færd placeret sig som en grænsevidenskab, og har søgt at forklare formidlingen mellem det kropslige og det psykiske og mellem det individuelle og det samfundsmæssige.

Der er meget at glæde sig over i de tre første dele af denne afhandling:

Første del om Freuds egne forsøg på at komme til rette med begrebet i perioden 1896-1923 viser OAOs meget store viden om Freud, men også doktorandens evne til at disponere stoffet således, at alle de indfaldsveje Freud forsøgte over for det genstridige begreb belyses. Ja, selv Freuds urhorde-teori, som næppe hører til den mest accepterede del af Freuds teorier, fremstilles loyalt og kompetent, fordi den var vigtig for Freud selv.

Anden del, der handler om diskussionen i perioden 1923-1939, er af samme omhyggelighed og kvalitet. Det første vises bl.a. i fremstillingen af forestillingen om fødselstraument, en forestilling der mildt sagt er kontroversiel, men som den pålidelige teorihistoriker OAO er, får også dette sin skønsomme behandling. Af mere aktuel interesse er diskussionen af Ødipus-kompleksets universalitet og den fremragende klare fremstilling af striden om pigens Ødipus-kompleks, ligesom det i kapitlet om Melanie Klein faktisk lykkes at uddrage en rationel kerne og vigtige teoretiske pointer af et vanskeligt forfatterskab.

Tredie del om diskussionen efter Freuds død og frem til vore dage må nødvendigvis blive mere selektiv, for produktionen af tekster om Ødipus-komplekset stiger jo enormt efter krigen - men bliver man meget klogere? Alligevel finder jeg, at OAO når at få de væsentligste retninger og aspektueringer af komplekset fremstillet: De sociologisk orienterede behandlinger af problemstillingen, narcissismeteorierne, Margaret Mahlers empiriske studier, Lacans teorier

K&K ANMELDELSER

og moderne, især franske såkaldte anti-Ødipus teorier, hvor komplekset ses som et resultat af og agentur for patriarkatet og kapitalismen. Der slutes af med en urban, men skarp afvisning af nutidige forsøg på at gøre en angivelig forførelse af barnet til neurosens oprindelse.

Hvordan har OAO så klaret det herkuliske arbejde med at forfølge Ødipus-kompleksets historie fra det første gang dukker op hos Freud i 1897 til i dag? Efter min overbevisning ganske glimrende, fordi han hele tiden har søgt at fastholde de principielle problemstillinger. Det er klart, at man altid vil kunne spørge, hvorfor er dette eller hint ikke med, eller hvorfor er det her punkt ikke behandlet mere udførligt og dette ikke blot anført i en parentes? To eksempler: Når OAO beskæftiger sig så meget med problemerne vedr. pigens Ødipus-kompleks, hvorfor har han så ikke taget den tyske debat der blev ført i tidsskriftet *Psyche* i 70'erne med? Og hvorfor refereres Eriksons fremstilling af den amerikanske mor, i stedet for at sammenligne hans beskrivelser af den psykiske faseudvikling med Margaret Mahlers som der med rette gøres meget ud af? Enhver læser, der kender emnet, vil sikkert kunne rejse lignende spørgsmål, for feltet er jo enormt. Freud selv gav imidlertid sent i sit liv en opskrift på den enkelte analyses formål. Han sagde, at det var analysens mål at opnå »et pålideligt og i alle væsentlige henseender fuldstændigt billede af patientens glemte leveår («Konstruktion in der Analyse», 1987 d, G.W. XVI: 44), og det forekommer mig at det faktisk er

lykkedes OAO at give et i alle væsentlige henseender fuldstændigt billede af det problemfelt, der har været Ødipus-kompleksets i de første ca. hundrede år.

I fjerde del følger så doktorandens eget forsøg på at fremstille en logisk konsistent teori for Ødipus-komplekset, og det er denne jeg gerne vil diskutere.

Nu har læseren selvfølgelig ikke frem til side 309 været i tvivl om, at OAO ville søge en reformulering, for på afhandlingens første side hedder det:

»De begrebmæssige fundamenter, der for mange er uadskilleligt forbundet med Ødipus-komplekset, har ikke været holdbare og har måttet erstattes med andre. Jeg kan således ikke mere slet og ret se Ødipus-komplekset som et adskillelseskompleks, jeg opfatter det ikke primært som et resultat af barnets problemer med at frigøre sig fra forældrene, og jeg tror ikke, at incestforbudet er årsag til dets tilblivelse. Disse elementer er ganske vist ikke fraværende i min reformulering af Ødipus-teorien, men de har fået en ny placering. Det forklaringsgrundlag, jeg har set i stedet, er psykologisk og knytter sig til den intersubjektive relations struktur, nærmere bestemt den såkaldte aktiv/passiv-polaritet, der fra den tidlige barndom bliver behæftet med erotiske betydninger. Det ødipale drama udspiller sig, som jeg ser det, inden for denne polaritet.« (p. 9)

K&K ANMELDELSER

Og i den videre fremstilling giver OAOs diskussioner af andres teorier jo også tydelige fingerpeg om, hvad vi har i vente. I selve indledningen til fjerde del siges:

»I denne fjerde og afsluttende del vil jeg foretage en systematisk analyse af Ødipus-teoriens problematik med henblik på at sløjfe de værste af diskussionens vildspor og misforståelser og med det endemål at uddrage og syntetisere de bæredygtige dele af teorien. Målet er altså at give en moderne, logisk konsistent og praktisk anvendelig reformulering af teorien.« (p. 309)

Grundlaget for den diskussion, jeg her vil søge at føre, er ikke klinisk / empirisk, den er teoretisk og angår fremstillingens forklaringskraft, dens opbygning og dens indre og ydre relationer. Når jeg har betegnet OAOs afhandling som et Herkulesarbejde, er det ikke alene p.g.a. den intellektuelle kraftpræstation, men også fordi doktoranden for ham selv og for os andre, står som den, der muger ud i Augias stald. At der her gøres et tiltrængt arbejde er helt ubetvivleligt, for i psykoanalysens historie er der jo unægteligt slået mange skæve (e.g. urhorde-teorien, dødsdriften, fødselstraumet som neurosens grundlag). Spørgsmålet bliver dog, om ikke OAO's egen fremstilling får gjort alt lidt for net og nydeligt, lidt for sterilt.

Udgangspunktet for OAOs forklaringsforsøg er følgende lagdeling af den psykoanalytiske teoribygning:

- 4 Forklaringsgrundlag: almene lov-mæssigheder; de psykiske polariteter (e.g. aktiv/passiv).
- 3 Almene type: det generaliserede Ødipus-kompleks, S - o - O strukturen.
- 2 Delteorier («kliniske») historiske specifikationer (køn, generation, etc.)
- 1 Empiriske data: Kliniske tilfælde, tekster, institutioner.

Det for mig uhyre problematiske i fremstillingen er forholdet mellem anden og tredje etage og til dels forholdet mellem 3. og 4. sal. Mine to påstande er følgende:

- 1) Hvad der kaldes det generaliserede Ødipus-kompleks, er ikke noget Ødipus-kompleks hverken i nogen traditionel eller signifikant betydning af begrebet, og det er en uhensigtsmæssig teoretisk konstruktion.
- 2) Aktiv/passiv modsætningen overbebyrdes, altså den lades forklare mere end den kan.

Disse to påstande vil jeg skitsere en argumentation for her. Nu er afhandlingen jo af meget høj karat, så OAO har selv formuleret problemet med prisværdig klarhed. Det hedder:

»Generationspolariteten og køns-polariteten bør ikke definatorisk kædes sammen med Ødipus-komplekset. Deres betydning for komplekset udspringer ikke af deres biologiske realitet, som er uafviselig, men af den rolle, de spiller i den pædagogiske diskurs, hvor igennem forældrene socialiserede barnet. Deres opgave er at repræsentere aktiv/passiv-polariteten og

K&K ANMELDELSER

medvirke til *mediationen mellem den aktive og den passive position*. Den forskydning, der finder sted fra aktiv/passiv-polariteten til generationspolariteten og kønspolariteten, har med andre ord samme funktion som den forskydning, der i den mytiske tænkning finder sted fra en uoverkommelig til en mere overkommelig modsætning, f.eks. fra liv/død til landbrug/krig, hvor *jagt* er det medierende element, og til plateædende dyr/rovdyr, hvor *ådselsædende dyr* er det medierende element.« (p. 388)

og på næste side hedder det:

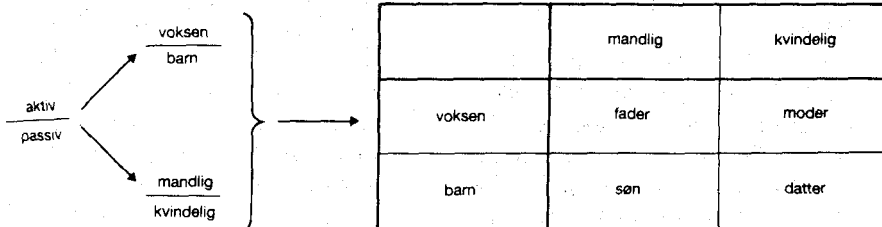
»Som jeg har forsøgt at vise, er aktiv/passiv-polariteten indbygget i enhver intersubjektiv relation, og i sig selv er den aldeles kønsneutral. Nægter man at bruge den, har man heller ingen chance for at forstå tilfælde, hvor der sker en rent forestillingsmæssig - diskursiv - sammenkædning mellem den og kønspolariteten, og så går man glip af et meget vigtigt aspekt af socialisationsprocessen.« (p. 389)

Der findes ligeledes et klagørende skema, der illustrerer OAOs opfattel-

se: Det ses her at afhandlingen fremtræder som et smukt stykke strukturalisme.

Det siges, at aktiv/passiv-polariteten i sig selv er ganske kønsneutral, og dette er jo abstrakt set rigtigt, men spørgsmålet man ikke kan lade være med at stille sig er, om den ikke også er artsneutral, gælder den ikke gorillaer og hunde såvel som mennesker, og om den ikke, når den bliver formidlet i S - o - O strukturen (S=subjekt, o=direkte objekt, O=indirekte objekt, med OAOs fra grammatikken lånte terminologi) højst kan medføre en magtkamp og autoritetskonflikt, altså resultere i et »lydighedskompleks« snarere end i et Ødipuskompleks?

Et andet problem er, om det er rigtigt at generations- og kønspolariteten er formidlende og ikke konstituerende faktorer for Ødipuskomplekset og for barnets udvikling i det hele taget? Hvad angår generationspolariteten er den naturligvis en biologisk og social realitet. Spørgsmålet bliver, om det ikke også er en primær psykisk realitet, eller i det mindste om denne ikke er uløseligt forbundet med generationspolariteten? Selv mener jeg ja, ud fra følgende betragtning: Barnet er fra først af hjælpeløst ud-

(p.389)

K&K ANMELDELSER

leveret til en plejende person, der nødvendigvis må være meget ældre end det selv. Det kan godt være en søster eller en bror eller andre der kan beskytte og hjælpe barnet. Altså kan der formelt set være tale om to individer fra samme generation, hvoraf den ene er plejende og den anden plejet, hvis man definerer samme generation som havende samme ophav. En anden betydning af generation er imidlertid aldersgruppe, og når man taler om forskellen mellem generationerne, er det forskellen mellem aldersgrupper og deres karakteristika, formåen, og omverdensopfattelse, der tænkes på. I denne forstand finder jeg at aktiv/passiv-polariteten nødvendigvis opleves som et aspekt af generationspolariteten, og den er jo ikke det eneste aspekt af denne grundlæggende polaritet, lyst-/ulyst-polariteten formidles også nødvendigvis af generationspolariteten. Hvis vi skal fastholde, at der er tale om subjektets psykiske udvikling i de fire - fem første leveår, så forekommer det mig uafviseligt, at generationspolariteten er psykisk repræsenteret tidligere end aktiv/passiv polariteten, og at det derfor snarere vil være rimeligt at sige, at aktiv/passiv polariteten, når den bliver psykisk aktuel, specificerer generationspolariteten.

Forholdet mellem kønspolariteten og aktiv/passiv-polariteten er meget kompliceret, og OAO gør det ikke selv mindre kompliceret, gennem sin skelnen mellem *køn* og *erotik*. Det skal OAO ikke klandres for, da denne skelnen forekommer mig vigtig. Selvfølgelig kan man indvende, at erotik

bliver sammenfaldende med kropslyst i det hele taget, men det er en pointe, som jeg selv godt vil godtage for det unge barn, og Freuds begreb om den infantile seksualitet er jo også særdeles omfattende, ikke alene taler han om de tre kanoniske erogene zoner, mund, anus og genitalier, men han hævder jo, at ethvert sted på kroppen kan blive en erogen zone. Spædbarnet lever således i et erotiseret univers, før kønsforskellen bliver en psykisk realitet for det, hvis man ved erotiseret univers forstår et univers af lystfyldte kropsfornemmelser, der ikke blot er knyttet til opfyldelsen af de vitale behov, men også selvstændiggjorte og søgte af barnet. Hvad angår dannelsen af aktiv/passiv-polariteten og kærnekønsidentiteten er der, i følge afhandlingens egen kronologi, sammenfald. Det er imidlertid sammenhængen mellem erotikken og det generaliserede Ødipus-kompleks der er afgørende. Det hedder således:

»Den præødipale konfliktstruktur er præget af konflikten mellem lyst- og ulysterfaringer og af den manglende separation mellem subjekt og objekt. Den ødipale konfliktstruktur, der afløser den præødipale omkring 18månedersalderen, er til gengæld præget af konflikten om indtagelsen af den aktive position og af S - o - O-strukturen (jvf. s. 369-71). Barnet udkæmper en erotisk farvet magtkamp med moderen om kontrollen over objektet. Det ene objekt efter det andet indsættes på o's position og bliver derved den symbolske repræsentant for barnets mulighed

K&K ANMELDELSER

for at få sin vilje over for moderen. Et utal af magtspil udkæmpes omkring kontrollen over barnets fækali-er: Hvem skal bestemme, hvornår de skal afleveres, og hvad de dernæst skal bruges til? Fækali-erne, der i sig selv har en autoerotisk værdi for barnet, baner vej for den egentlige objekterotik ved i enestående grad at skabe kontakt til moderen som samspilspartner.« (p. 402)

Denne beskrivelse er klassisk i den forstand, at den følger psykoanaly-sens traditionelle skema for den psyko-oseksuelle udvikling, som såkobles til S - o - O strukturen. Spørgsmålet bliver nu, om denne kobling er tilfældig eller kulturelt specifik eller den er universel; altså i første omgang om o-objektet på dette udviklingstrin altid er erotiseret? Såfremt dette er tilfældet, så er det generaliserede Ødi-pus-kompleks også altid knyttet til seksualiteten i bred bemærkelse. På dette sted i afhandlingen bruges imid-ler tid ord som *vilje* og *magtkampe* og den almene fremstilling af S - o - O strukturen indbefatter det postulat, at S bestræber sig på at indtage den aktive position i forhold til o-objektet. I stedet for at fokusere på relationens seksuelle, eller erotiske, aspekter, fokuseres primært på konflikten som et spørgsmål om dominans. Den tidlige ødipale konflikt beskrives således:

»I den psykoanalytiske udviklingste-ori har man siden Abraham (1924) opereret med en overgang fra parti-alobjekt til totalobjekt. *Vi ser nu, at*

partialobjektet ikke erstattet af total-objektet, men fortsat består ved siden af dette. I den tidligste ødi-pale konflikt mellem barnet og moderen er partialobjektet kon-fliktens genstand. Det er det privi-legerede objekt, der giver barnet mulighed for at forstå, hvad det vil sige at være aktiv og passiv i rela-tionen, for den, der tilkæmper sig magten over partialobjektet, erhver-ver samtidigt retten til at indtage den aktive position. På den måde bliver partialobjektet et symbolsk objekt, der symboliserer magt og aktivitet, og derfor vil man endog kunne se barnet kæmpe hidsigt for at komme i besiddelse af objekter, der ingen reel »brugsværdi« har for det, kun den symbolske »bytte-værdi«, der er baseret på, at begge parter vedkender sig det symbolske indhold: moderen, der kæmper for at »sætte en grænse«, og barnet, der kæmper for »at få sin vilje«.« (p. 370)

Hermed bekræftes eller sandsynlig-gøres det, at erotiseringen er en bi-ting i forhold til barnets bemægtigel-sestrang. Og dette konstituerer en ganske stor afvigelse fra den klassiske teori om Ødipus-komplekset, også fordi Ødipus-kompleksets basale form anses for at være den, hvor partial-objektet placeres på det direkte ob-jekts plads. Nu kunne man sige, at det der her beskrives i den klassiske teori nok ville blive kaldt præødipale objektrelationer. Men så løber man til gengæld ind i et andet problem, nem-lig overgangen fra en tidlig struktur med partialobjektet på det direkte

K&K ANMELDELSER

objekts plads til de andre to hovedformer, hvor anden hovedform, S=barn, o=moder/fader og O=fader/moder er den klassiske. Denne anden hovedform kan næppe blot forudsætte aktiv/passiv-polariteten + erotiseringen af objektet, men også barnets inddragelse i objektrelationer, de voksnes, der ikke blot er bestemt af erotik, men så sandelig også af deres kønsidentitet. Den voksne kønsidentitet indbefatter imidlertid også et mere eller mindre strikt defineret adfærdsmønster, de såkaldte kønsroller. Barnet overtager således den socialt tildelte kønsidentitet i og med erhvervelsen af sprogfunktionen i 18-måneders alderen og udfylder hermed sin plads i en præetableret orden, der definerer køns-karakteren og relationen mellem kønnene. Det hedder endvidere, at pigens heteroseksuelle objektvalg, altså hendes foretrækkelse af faderen, først er observeret fra omkring 24. til 30. måned, d.v.s. med op til et års forsinkelse i forhold til dannelsen af kærnekønsidentiteten.

Det er klart, at disse to tings sammenhæng, dannelse af kønsidentitet og objektvalget er dårligt belyst og netop, som det siges, inviterer til forestillinger om en præprogrammeret heteroseksualitet. En hypotese som både teorien om menneskets biseksualitet og en række iagttagelser om menneskelig seksuel adfærd gør tvivlsom. OAOs egen tese om Ødipus-komplekset løser imidlertid på ingen måde dette problem. Det konstateres blot, at kønnet erotiseres og erotikken bringes ind under kønnets primat (497). Dog siges det, at når kønnet erotiseres, så inddrages det i alle de

dertil knyttede konflikter.

Dette betyder, at konflikten d.v.s. den klassiske, i OAOs version, skyldes at kønnet inddrages i den allerede herskende konfliktualisering af erotikken gennem aktiv/passiv-polaritetens konkrete manifestation i magtkampen mellem barn og plejende person. Resultatet er efter min mening, at OAO står magtesløs m.h.t. at forklare det klassiske Ødipus-kompleks. Bogens bud bliver, at det er en variation af en trekantsstruktur, der kun indeholder to agerende, og et partialobjekt. I det klassiske Ødipus-kompleks har vi derimod tre agerende, hvoraf to har samme køn og to er af samme generation. Selv om parallellen til den præødipale trekantsstruktur er vigtig, er springet til tre agerende dog afgørende, bl.a. fordi de to voksne jo også interagerer. Naturligvis tvinger interaktionen mellem de voksne ofte barnet over i den forhadte passiv-situation, og barnets chancer for at konkurrere med to voksne om aktiv-positionen er endnu mindre end i forhold til én af dem. Alligevel får aktiv/passiv-polariteten næppe prægnant fat i det ødipale begær, og målet at elske den anden og blive elsket af den anden (p. 374) kan næppe reduceres til denne polaritet.

Summa summarum: Efter min opfattelse løser OAOs relatering af Ødipus-komplekset til aktiv/passiv-polariteten ikke dets gåde, men står tværtimod i eminent fare for at reducere det til en autoritetskonflikt. Naturligvis er det også en autoritetskonflikt, men det unikke ved den ødipale konstellation, at den ene voksne primært bliver et seksualobjekt og den

K&K ANMELDELSER

anden primært en rival og en pro-
hibitiv instans nedtones stærkt i den-
ne fremstilling fordi OAO ikke i sit
generaliserende kompleks finder plads
til kønspolariteten.

Min anden indvending er, at aktiv-
/passiv-polariteten overbebyrdes.
Hermed mener jeg bl.a., at han lader
den overbestemme lyst/ulyst-polarite-
ten, således at han f.eks. hævder, at
barnet i denne periode føler ulyst ved
den passive position og lyst ved den
aktive. Det turde vist være en sand-
hed med meget store modifikationer:
Et 1 1/2 til 2 års barn nyder vel også
passivt at være genstand for kærlig-
hed, på trods af at OAO skriver om
denne fase:

»(1) Hvor barnet tidligere kunne
have en udifferentieret lyst ved
sensorisk og motorisk tilfredsstille-
lse, udviser det nu en ensidig fore-
trækkelse af aktive driftsmål og
ulyst ved at indtage den passive
position i objektrelationen.

(2) De specifikke lystgivende aktivi-
teter er udvalgt blandt de objekt-
relationer, barnet har mulighed for
at registrere, og som den dernæst
har gjort til genstand for omven-
ding eller forskydning; barnet vil
gøre med en tredje, hvad en anden
har gjort med barnet; eller barnet
vil gøre med en tredje, hvad en
anden allerede har gjort med den-
ne tredje.« (p. 363)

Hvad barnet reagerer negativt overfor
er vel snarere de indskrænkninger,
dets adfærd reguleres med, og som
ofte består i en rent fysisk immobili-
sering af det eller en indskrænkning

af dets territorium, altså den tvangs-
mæssige gennemførte passivisering.

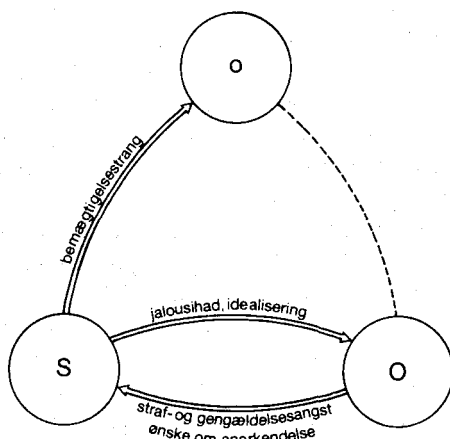
I det hele taget kan man spørge
om aktiv/passiv-polariteten ikke står
i fare for at blive en umådelig vidtfa-
vende modsætning, den dækker jo
også at *vide* og at *beskue* i modsæt-
ning til at *være uvidende* og *selvbe-
skuet*.

Endvidere anbringer subjektet jo
også sig selv i en positiv passiv-situa-
tion, i OAOs fremstilling, nemlig i
ønsket om anerkendelse, lidt videre
kunne man, som OAO og Simon
Køppe siger i *Freuds psykoanalyse* tale
om, at ønsket om at blive elsket, eller
med en Lacaniansk formulering som
begærende den andens begær.

Bla. derfor forekommer forfat-
terens skematisering af den ødipale
trekant (p. 374) mig noget reduktion-
nistisk, jeg synes der mangler en dob-
belpil mere, nemlig fra o til S, nem-
lig ønsket om at blive begæret. End-
videre finder jeg, at der er tale om en
fundamental forkortning af komplek-
sets problemer, når interaktionen
mellem direkte objekt (o) og indirek-
te objekt (O) end ikke noteres i mo-
dellen. »Moderens« og »faderens«
interaktion turde vel være psykisk
repræsenteret i det 3 - 5 års barn.
Kort sagt, jeg finder at selve dialek-
tikken mellem aktive og passive posi-
tioner underbelyses i afhandlingen.

Til sidst et par yderligere proble-
mer: Selv om OAO på siderne 355-
369 gennemgår aktiv/passiv-polarite-
ten, dens historie i psykoanalysens
udvikling og dens neurofysiologiske
grundlag, så vil jeg alligevel gerne
vide mere om den. Betragtes den som
et biologisk programmeret udviklings-

K&K ANMELDELSER

(p.374)

trin, der med nødvendighed fører til intersubjektive konflikter, og kunne man, maliciøst, karakterisere OAOs teori, som den teori om Ødipus-komplekset der reducerede det til en biologisk præprogrammeret magtkamp. Det sidste spørgsmål angår *bemyndigelsesdriften*, denne drift er jo ikke særlig velbelyst i Freuds forfatterskab, og egentlig heller ikke hos OAO. Er den blot det interaktionelle korrelat til aktiv-positionen eller hur?

Skal man, eller jeg, gøre sin/min stilling op til OAOs teori om Ødipus-komplekset så vil jeg selv hæfte mig ved følgende: OAOs bestræbelser på at universalisere det er for såvidt lykkedes, for en intersubjektiv konflikt om aktiv-positionen kan vel næppe undgås i en eller anden form, sålænge

der eksisterer børn og voksne, og de sidste skal beskytte og opdrage de første. Det generaliserede Ødipus-kompleks forekommer mig imidlertid også at være et udtyndet Ødipus-kompleks. Jeg vil ikke mene, at det er ubrugeligt på samme måde som teorien om fødselstraumat er det, for det almene kompleks indbefatter jo intersubjektive relationer og deres psykiske repræsentationer i subjektet. Alligevel har man ikke sagt særlig meget, når man har påpeget tilstedeværelsen af en erotisk farvet magtkamp mellem barnet og den/de voksne. To ting, der for mig er afgørende, underbelyses i OAOs fremstilling, nemlig 1) at den fuldt udviklede ødipale konflikt udspiller sig mellem tre subjekter eller instanser med subjekt-

K&K ANMELDELSER

præg i barnets psyke og 2) sammenkoblingen mellem erotik og køn, der i følge OAOs egne opgivelser er sket i hvert fald i 20-måneders alderen, og denne sammenkoblings betydning for barnets relation til forældrene fra tredje til femte leveår. Altså både den intrapsyriske dialektik mellem lyst, køn og kønsidentitet, og interaktionen mellem barnet og de andre agerende inden for trekanten. Tilbageskrivningen af Ødipus-komplekset til 18-måneders alderen, der i sig selv kan være meget velbegrunderet får, efter min mening, den uheldige effekt i forfatterens fremstilling, at udviklingen i den intersubjektive struktur underbelyses. Ja, seksualiteten i brederne bemærkelse presses ud af OAOs model.

Til slut i afhandlingen finder vi følgende overvejelser:

»Først erklærer jeg, at Ødipus-komplekset er en uheldig betegnelse for Ødipus-komplekset, men at jeg trods alt vil bibeholde den, for at vi kan vide, hvad vi taler om, og dernæst omdefinierer jeg Ødipus-komplekset til at dække noget ganske andet end det, man normalt forstå ved udtrykket. Man kunne altså hævde, at jeg havde beskrevet et andet kompleks, og at jeg derfor også burde finde et andet navn.

Hertil vil jeg svare, (1) at jeg faktisk har bibeholdt det klassiske kompleks inden for rammerne af min definition, (2) at min udvidelse af rammerne er i overensstemmelse med vigtige dele af den nyere psykoanalyse, først og fremmest den kleinianske og den lacanianske, og

(3) at tilbageføringen af komplekset til aktiv/passiv-polariteten gør min fremstilling af teorien logisk konsistent, hvad man ikke kan kalde de gængse common sense-fremstillinger.« (p. 454)

Til dette vil jeg sige, at den opnåede konsistens har meget store omkostninger, og man burde måske ligefrem omdøbe OAOs version af komplekset til *autoritets-komplekset*.

Når jeg alligevel finder, at OAO's afhandling er glimrende og særdeles værdig til at belønnes med den filosofiske doktorgrad, beror det på mange forhold: Forfatterens lærdom, han er nok en af dem herhjemme der ved mest om psykoanalysens historie. Denne lærdom forbinder OAO med en kritisk refleksion på et meget højt niveau. Hertil skal så lægges den fremstillingsmæssige klarhed. I afhandlingen fremlægges et materiale og en kritisk stillingtagen til et materiale, som vil være uomgængeligt i en diskussion af komplekset her i Danmark, og internationalt når den amerikanske udgave foreligger. Har man ikke læst OAOs afhandling om Ødipus, mangler man en vigtig forudsætning for sin stillingtagen til komplekset, ja, til psykoanalysen som helhed.

1. Følgende anmeldelse er en let gennemskrivning af min opposition ved forsvaret af Ole Andkjær Olsens disputats *Ødipus-komplekset* ved Odense Universitet d. 26. maj 1989.